

S. 134-193; Rolle A. Bazyli Ostrogski i jego zatarg z Kosińskim // [Rolle] Dr. Antoni J. Opowiadania historyczne. – Lwów, 1887. – Serya 6. – S. 61-67; Sokolowski W. Politycy schyłku złotego wieku. Małopolscy przywódcy szlachty i parlamentaryści w latach 1574-1605. – Warszawa, 1997. – S. 26-28, 138.

Ігор Тесленко

Клірик Острозький (* ? – † ?)

Анонімний письменник, який вів полеміку з *І. Потієм*. Його перу належать: 1) надрукована в Острозі 1598 р. відповідь *І. Потію*; 2) відповідь тому ж *І. Потію* 1599 р., котра відома в рукописах.

Більшість дослідників дотримується думки, що К. змушений був приховувати своє справжнє ім'я, боячись переслідувань з боку прихильників унії.

Правда, в той час анонімність була поширеним у літературі явищем. До того ж К., відповідаючи *І. Потію* від імені князя *В.-К. Острозького* й висловлюючи позицію цього можновладця та його оточення, мав би взяти “узагальнюючий” псевдонім.

Існують різноманітні гіпотези щодо того, хто ховався під іменем К. Називають *І. Борецького*, *Г. Дорофейовича*, *К. Лукаріса*, *В. Суразького*, острозького протопопа *Ігнатія*, молодого *М. Смотрицького*. Існує також думка, що за псевдонімом К. приховувалася група авторів.

І. Потій, котрий був непогано поінформований про те, що робилося в оточенні князя *В.-К. Острозького*, називає К. учнем ОА. Сам К. веде мову про свої молоді літа й алегорично порівнює себе з пастушком, який пасе гуси. Все це може бути потрактоване так, що К. міг бути старшим учнем ОА, якому доручали навчати молодших учнів. Така практика була доволі поширеною в тогочасних школах.

М. Смотрицький писав, що *Д. Наливайко*

розповів йому про обставини випуску першої відповіді *К. І. Потієві*.

Судячи з цієї інформації, твір жваво обговорювався в колі книжників при дворі князя *В.-К. Острозького*. Подібні обговорення, очевидно, були звичним явищем і ще існували з часів Київської Русі.

Самого ж *К. М. Смотрицький* у своїх пізніших творах уніатського періоду характеризував у край негативно, називав “схожим до Зизаня дидакалом”.

К. Сакович свідчить, що К. за свою роботу отримав від князя *В.-К. Острозького* якісь села чи містечка. Це може бути цілком імовірним.

Існує гіпотеза, що К. виступав перекладачем з польської на тогочасну книжну українську мову “*Апокрисису*” *Христофора Філалета*, додавши до цього твору “Історію про розбійницький Флорентійський собор”.

Твори: Відпис на листа в Бозі превелебного отця Іпатія... // Слово многоцінне. – Київ, 2006. – Т. 1. – С. 432-459; История о разбойничьем Флорентийском соборе, изд. Клириком Острожским в 1598 году // Памятники полемической литературы в Западной Руси. – С.-Петербург, 1903. – Кн. 3. – Ствп. 433-476; На другий лист велебного отця Іпатія володимирського і берестейського єпископа, до ясношанованого княжати Костянтина Острозького... // Пам'ятки українсько-руської мови і літератури. – Львів, 1906. – Т. 5. – С. 201-229; Ответ Клирика Острожского Ипатию Потею. 1598 // Памятники полемической литературы в Западной Руси. – С.-Петербург, 1903. – Кн. 3. – Ствп. 377-432.

Література: Возняк М. С. Історія української літератури: У 2-х кн. – 2-ге вид., випр. – Львів, 1992. – Кн. 1. – С. 475-480; Грушевський М. С. Історія української літератури. – Київ, 1995 (перевид.). – Т. 5. – Кн. 2: Перше Відродження (1580-1610). – С. 177-180; Його ж. Культурно-національний рух на Україні в XVI-XVII віці // Духовна Україна: Зб. тв. – Київ, 1994. – С. 186; Завитневич В. “Палинодия”. – С. 56-59; Єфремов С. Історія українського письменства. – Київ, 1995 (перевид.). – С. 124-125; Квасюк Л. В. “Клірик” Острозький // Острозькі просвітники XVI-XX ст. – Острог, 2000. – С. 123-130; Мицько І. З. Острозька слов'яно-греко-латинська академія (1576-1636). – Київ, 1990. – С. 95; Його ж. Чар архівних свідчень: Матеріали до біографій славетних публіцистів // Жовтень. – Львів, 1987. – № 3. – С. 87-89;

Їпнѣзъ .

Налистѣ, вбѣзѣ велебного, ѿцѣ и па
тѣа влодѣ мѣсского іверестѣйского іппа .

Іоѣне ѿсвецоного кнѣжати костѣтѣина,
ѿспроского, воевѣды кнѣвскго .

ѿзалацѣанѣи прѣхвалѣнѣи вѣспѣчнѣи
цѣрквѣи, зѣзѣхѣднѣи кѣспѣлѣмѣз, ѿнѣи ѿвѣ
згѣды . Врохъ . а , ф , ѣи , писанѣи .

Черѣ ѿднѣгѣ наменшого кѣирика, цѣрквѣи
ѿспроской, вѣспѣже рохъ ѿписанѣи .

ѿпѣлѣ , ѿу , а . аико . а , б .

Іи пришѣ доваѣзѣ вѣратѣе, нѣ вѣбѣнеслѣсти
ѿзѣбѣнѣхѣ слѣвѣз, ѿвѣи мѣрѣсти, ѿпѣвѣ
дѣиути вѣамѣз свѣдѣствѣ бѣжѣе . ѿвѣи вѣвѣра
вѣаша нѣвѣи мѣрѣсти лѣиской, аѣ вѣи мѣцы бѣжѣе
бѣи а .

Григѣириѣи , вѣсѣлѣвѣи .

Мѣрѣствѣи прѣзѣдѣи вѣлѣи пѣсѣствѣи, прѣзѣчѣи пѣ
мѣрѣствѣи, кѣи пѣрѣа вѣсѣлѣвѣи нѣвѣтѣосѣкѣи нѣи

Змѣжнѣ коѣмъ нѣмъ рѣшѣ, аѣмъ тѣмъ не
попущѣнѣмъ, аѣмъ нѣмъ нѣмъ творѣнѣ, аѣ
пакѣмъ лѣмъ нѣмъ цѣмъ писѣмъ сѣмъ
поѣмъ тѣмъ поѣмъ нѣмъ сѣмъ кѣмъ
оѣмъ нѣмъ болѣмъ сѣмъ, аѣмъ
пѣмъ. аѣмъ тѣмъ сѣмъ, аѣмъ нѣмъ
зѣмъ, аѣмъ нѣмъ сѣмъ мѣмъ
сѣмъ, аѣмъ нѣмъ оѣмъ оѣмъ,
нѣмъ. нѣмъ, нѣмъ нѣмъ. про
тѣмъ тѣмъ нѣмъ. Поѣмъ
тѣмъ аѣмъ сѣмъ тѣмъ тѣмъ,
сѣмъ тѣмъ тѣмъ. Сѣмъ сѣмъ
нѣмъ оѣмъ нѣмъ сѣмъ, оѣмъ,
нѣмъ тѣмъ сѣмъ нѣмъ, нѣмъ
нѣмъ нѣмъ тѣмъ нѣмъ
хѣмъ нѣмъ тѣмъ. Пѣмъ
тѣмъ сѣмъ аѣмъ тѣмъ, сѣмъ
тѣмъ сѣмъ сѣмъ, сѣмъ
сѣмъ, тѣмъ нѣмъ хѣмъ тѣмъ
сѣмъ. аѣмъ тѣмъ тѣмъ, сѣмъ
сѣмъ, Пѣмъ сѣмъ сѣмъ, сѣмъ, сѣмъ

Полек В. Т. Історія української літератури Х-XVII століть. – Київ, 1994. – С. 79-82; Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури. – Львів, 1910. – С. 49-59; Яременко П. К. Памфлети Клірика Острозького – українського письменника-полеміста кінця XVI віку // Питання літератури. Наукові записки (Дрогобицький педагогічний інститут). Серія літературознавча. – Дрогобич, 1962. – Вип. 7. – С. 117-179; Його ж. Спроба розкриття псевдоніма Клирика Острозького // Наукові записки Львівського державного педагогічного інституту. – 1960. – Т. 16.

Петро Кралюк

“Ключ царства небесного”, “Календарь римски новы” Герасима Смотрицького (Острог, 1587)

Формат видання – 40. Пагінація – дві нумерації: 16 с. нумерованих і 28 с. нумерованих. Рядків 30, 36, 18. Шрифт (розмір 10 рядків) 50, 41, 82 мм. Дзеркало набору 148x95 мм. Нумерація аркушів кириличними літерами, колонцифри над набірною шпальтою. На берегах дрібним шрифтом надруковано зміст абзаців.

Зміст книги: Посвята “Исне ѡсвецономѹ и велѣмоу кнѣзю а пнѹ Алеѡадрови Коѣстаѣиновичови, Божию млѣтию кнѣзю ѡстроѣскому, воеводичови киѣвскому” – С. [1-5]; “До нарѣдовѣ рѣскихѣ корѡткаѣ а пилнаѣ преѣмовка” – С. [7-15]; “Ключѣ црѣства небесного и нашеѣ хриѣтиѣнскаѣ дховноеѣ власти нерешимыѣ оузелѣ” – С. 1-3; “Што бы са комѣ здало сѣди” – С. 3-8; “Календарѣ римски новы” – С. 9-28.

У збережених примірниках відсутня відома з літератури XIX ст. післямова. За свідченнями Остафія Киселя з 1632 р., книга надрукована Стефанієм Зизанієм у 1596 році. Можливо, вона побачила світ у Віленській братській друкарні.

Поява полемічних творів Г. Смотрицького була спричинена релігійно-політичною си-

туацією в Речі Посполитій. На початку 80-х років XVI ст. посилюлась антиправославна діяльність королівської адміністрації та польсько-католицьких кіл. У 1584 р. католицький львівський архієпископ Д. Соліковський спробував насильно ввести серед українців новий Григоріанський календар. Конфлікт набрав загальнодержавного значення. У 1585 р. його вдалося владнати при безпосередній участі В.-К. Острозького. У присутності короля, костельної ієрархії та магнатів була укладена угода між католиками і православними про припинення взаємних виступів.

Однак наступного року її порушив ярославський єзуїт Бенедикт Гербест, який видав у Кракові книгу “Wiary kościoła rzymskiego wywody”. У ній автор, зокрема, зневажливо висловлювався про східних слов’ян, їхні традиції. У відповідь на неї Герасим Смотрицький написав дві невеличкі статті, які об’єднав разом із передмовами у збірник.

У першій передмові автор звертається до молодшого сина В.-К. Острозького, свого учня – князя Олександра (*1571 – †1603), який саме тоді досяг повноліття. Глибокий політичний підтекст закладений в її титулі “Иснѣѡсвецономѹ и велѣмоу кнѣзю а пнѹ Алеѡадрови Коѣстаѣиновичови, Божию млѣтию кнѣзю ѡстроѣскому”. За середньовічною традицією титулом “Божою милістю” користувались лише незалежні спадкові володарі. І в Речі Посполитій його мав право уживати лише польський король та великий князь литовський. Такий вираз міг бути натяком на обрання того ж року на престол Сигизмунда III, представника молоді, лише столітньої, шведської династії.

Основна ідея передмови – князь Олександр є єдиним православним спадкоємцем найблагороднішого і найдавнішого в Речі Посполитій роду Острозьких, прямим спадкоємцем хрестителя Русі: “Блѣгословениемѣ почти и оувеѣбилѣ Бѣгѣ оноѣго великого Владимѣра, прѣславно и много чудно крѣтивѣшого землю рускую, которого црѣкви